

K otázkám vojenské doktríny

Podplukovník Zdeněk Hradecký, CSc.

Stať „K otázkám vojenské doktríny“ spadá do neuzavřené diskuse o vztahu vojenské doktríny, vědy a strategie, která se rozvinula po projevu ministra obrany SSSR maršála Malinovského na XXII. sjezdu KSSS. Řada článků, především v sovětských, ale i v našich časopisech, přinesla bezesporu mnoho podnětů k zamyšlení. Tvůrčí aktivitu vojenskoteoretického myšlení v této oblasti podnítil především nový přístup k nazírání a zkoumání otázek vojenství — vojenskoteoretická konference k problému podstaty a obsahu sovětské doktríny v květnu 1963 v Moskvě, a vydání knihy „Vojenská strategie“.

Studie, články i dílčí příspěvky zaměřené k danému problému se zabývají v podstatě dvěma základními otázkami, a to: opodstatněnost existence vojenské doktríny a v souvislosti s tím definici jejího předmětu a obsahu a vzájemnými vztahy vojenské doktríny a vojenské vědy.

Poměrně obsáhlé množství materiálů ukazuje, že v pojetí vojenské doktríny a zejména pak v upřesnění vztahů vojenská věda — vojenská doktrína, není všechno zcela jasné, jednoznačné a v zásadních otázkách dořešené. Je to důkaz toho, že rozvoj teoretického myšlení není otázkou autority a funkce toho či onoho autora, ale především otázkou vědeckého přístupu, vědeckých analýz a vědeckého způsobu nazírání na soudobé otázky vojenství.

Přes rozpornost a názorovou nejednotnost při řešení jednotlivých otázek vojenství je důležitý moment v tom, že velká většina diskutujících si plně uvědomuje skutečnost, že všechny stránky vojenských problémů sjednocuje jednotný názor na podstatu války, dosažený stupeň rozvoje výrobních sil a bojové techniky na ideologii, psychiku, morálku atd. — tedy leninské principy řešení vztahu války a míru, humanismu a násilí, existence a vývojový pohyb boje dvou táborů, rozvoj světové socialistické revoluce a socialistické sou-

stavy. Že většinu vojenskoteoretických problémů a jejich řešení spojuje i řada dalších stránek společenských, technických, ideových a stejně tak i praxe výstavby a obrany socialistické společnosti. Vše, co spadá do oblasti vojenské vědy i vojenské doktríny, sjednocuje praxe ozbrojeného zápasu a snaha o odvrácení příští možné světové války. V tom všem a v řadě dalších společných rysů tkví ohromný význam a schopnost tvůrčího přístupu na poli vojenské teorie.

Pod zorným úhlem těchto skutečností je třeba se dívat i na otázky vojenské doktríny a její vztah k vojenské vědě a na způsob jejich zkoumání; to je v podstatě hlavní obsah článku generála Vitanovského „K otázkám doktríny“.

Tematicky, obsahově i metodicky je tomuto článku velmi blízká stať plukovníka Larionova „O vzájemných vztazích vojenské vědy a vojenské doktríny“, zveřejněná v časopise Vojennaja mysl č. 12/1964. V článku plukovníka Larionova se v mnoha případech odrážejí výsledky jednání již zmíněné konference o sovětské vojenské doktríně, především pak některé myšlenky z hlavního referátu této konference, který přednesl generálmajor A. A. Prochorov, a stejně tak i názory některých dalších vojenských teoretiků, kteří se zabývají řešením daného problému, např. generála Kozlova, plukovníka N. A. Lomova a dalších.

S cílem přispět, byť dílčím způsobem k řešení této jedné ze základních vojenskoteoretických otázek, chci s využitím obou jmenovaných článků vyslovit i svůj názor k některým problémům.

Veškeré úvazy zaměřuji výhradně k posuzování socialistické vojenské doktríny a socialistické vojenské vědy. Tím celý problém zužuji proti oběma autorům, kteří se zvláště v prvních částech svých článků zabývají vojenskou doktrínou a vojenskou vědou na obecné úrovni.

Pojem „Vojenská doktrína“ a opodstatněnost existence socialistické vojenské doktríny

Oba autoři, a společně s nimi i další, shodně konstatují, že donedávna bylo mnoho názorů na to, zda existuje socialistická vojenská doktrína. Velmi zřídka se psalo o předmětu vojenské doktríny a o problémech vzájemných vztahů s vojenskou vědou, ale i samotná opodstatněnost doktríny nenacházela místo ve vojensko-teoretických statích. Plukovník Larionov formuluje důvod tohoto stavu takto: „... takováto nemorální situace se vytvořila v důsledku zcela subjektivních a často předpojatých názorů Stalina v oblasti doktrinních otázek...“.

Generál Vitanovský uvádí: „... Není ani daleko doba, kdy mnozí tvrdili, že doktrína je něco nevědeckého a že je to termín vlastní idealistickému způsobu myšlení, kdežto u nás existuje věda. Stavěla se do protikladu vojenská doktrína s vojenskou vědou...“ Z tohoto poznatku vyvozuje hned v zápětí závěr, že „... není proto divné, že stanovení základů vojenské doktríny se dlouho nevěnovala odpovídající pozornost u nás, ani u našich přátel.“

S prvním poznatkem o určitém „zneužití“ pojmu vojenská doktrína v naší vojenské terminologii je třeba jistě plně souhlasit. Nejde totiž jen o pojem „vojenská doktrína“, ale o termín „doktrína“ vůbec — který se ztotožňoval s doktrínářstvím — dogmatismem.¹⁾

S doktrínou a jejím obsahem byl velmi úzce svázán a zdůrazňován vliv subjektivního činitele — na to oba autoři shodně poukazují. V historii „proslavené“ vojenské doktríny předních kapitalistických vojenských teoretiků a vojevůdců (Šlifanova, Fullerova doktrína a jiné) jsou jistě typické příklady posouzení právě místa a úlohy subjektivních faktorů při formulování a praktickém uplatňování vojenské doktríny v konkrétních podmínkách společenského zřízení, které zároveň nemalou měrou přispěly k tomu, že v určitém období rozvoje socialistického vojenství byl pojem doktrína vyškrtnut z naší terminologie.

Má-li pravdu plukovník Larionov, který připisuje vinu na „tomto nenormálním stavu“ Stalinovi a jeho zcela subjektivním názorům na základní otázky vojenské teorie, pak nutno přiznat, že vlastně došlo k pozoruhodnému paradoxu: Dogmatismus v přístupu k některým vojenskoteoretickým otázkám zlikvidoval doktrínu proto, že měla „údajně velmi blízko k dogmatismu“.

V období „negace existence vojenské doktríny“ byl pojem „doktrína“ nesprávně vyhrazován pro označení „nevědeckosti“ buržoazní vojenské vědy. Tak jako u nás byla „zlikvidována vojenská doktrína“, tak na Západě našimi ústy byla „zlikvidována“ buržoazní vojenská věda a nahrazena pojmem doktrína.

V oblasti opodstatněnosti existence nejen socialistické, ale i buržoazní vojenské vědy bylo již mnoho uvedeno na správnou míru. V našem vojenském tisku byla jednou z prvních studií v této oblasti obsáhla stať podplukovníka Miloše Beneše a podplukovníka Čestmíra Berky „Jak může poznávat buržoazní vojenská věda“ v časopise Vojenství č. 2 a 3/1959.

„Nevědecká příchut“ vojenské doktríny, jak uvádí generál Knotek v článku „Socialistická vojenská věda a doktrína“ (Sborník VA AZ řada 2 čís. 3/1963) si v myslí velitelského sboru udržela ještě své místo a je to mimo jiné i jedna z příčin určitých „rozpaků“ ve zdánlivě „nové situaci“.

Oživení, modernizace, eventuálně vzkříšení již dříve existujícího pravého významu pojmu „vojenská doktrína“ je proto bezesporu nutnou a vysoce potřebnou otázkou vojenskoteoretické práce.²⁾

Všimněme si však nyní druhého poznatku — eventuálně závěru, který vyvozuje generál Vitanovský v tom smyslu, „... že není proto divné, že stanovení základů vojenské doktríny se dlouho nevěnovala odpovídající pozornost u nás, ani u našich přátel.“

Plukovník Larionov sice takto problém neformuluje, ale u některých dalších auto-

¹⁾ Terminologický slovník, vydaný nakladatelstvím politické literatury v Praze v roce 1962, definuje termín „vojenská doktrína“ takto: = nauka, učení, teorie, systém, soustava. V češtině se obvykle užívá spíše v hanlivém smyslu, ve významu obdobném systému dogmat (viz Eisenhowerova doktrína, Monroeva doktrína atd.) — odvozeno „doktrínářství“ = myšlení, jednání, hlásání teorií odtržených od života, dogmatický vztah k teorii.

²⁾ Definici vojenské doktríny najdeme např. v díle M. V. Frunzeho a v řadě jiných prací zakladatelů socialistické vojenské vědy.

rů se s ním můžeme s určitými obměnami setkat také.

V určitém období u nás a u našich přátel neexistovala tudíž vojenská doktrína, protože nebyly, jak vyplývá z kontextu, stanoveny její základy. Vzhledem k tomu, že tyto názory se objevily již před několika lety, uvádí generál Knotek na adresu zastánců těchto názorů: „...Správná snaha »uvést věci na správnou míru« v našem odborném tisku má však namnoze spekulativní charakter, nadsazuje a ve snaze zdůraznit »to nové« vzbuzuje až dojem jakoby socialistická doktrína byla »novým objevem« současné etapy vývoje socialistického vojenství...“. K dotvrzení tohoto poznatku, který sice již zasahuje do sféry vztahů mezi vojenskou doktrínou a vojenskou vědou, uvádí: „...V některých případech se to projevuje nesprávnou snahou stavět socialistickou vojenskou doktrínu a vojenskou vědu“ vedle sebe a na stejnou úroveň a hledat mezi nimi „rozdíly“. To pak zákonitě vede i k nesprávnému směřování jejich obsahu, k zdanlivé duplicitě jejich úkolů, vzájemnému zaměňování jejich společenské funkce a v konečném výsledku namnoze k zatemňování těch pohledů na teoretické vztahy vojenství, které se dosud, bez vojenské doktríny zdály být jasné...“.

Skutečně nelze hovořit o tom, že by se snad teprve nyní formulovaly základy socialistické vojenské doktríny. Přitom však souhlasím s tím, že termínu „doktrína“ je třeba dát odpovídající, nikoli však zcela novou, náplň. Socialistická vojenská dok-

trína, obdobně jako kterákoli **vojenská doktrína existuje ve vojenství zcela objektivně bez ohledu na to, zda se používá k jejímu označení termínu doktrína, nebo zda se nahrazuje jiným pojmem.** Vojenská doktrína není ve vojenství nic zcela nové a není ani žádný specifický výraz, užívaný bez přívlastku „vojenská“ jen ve vojenství. I v řadě jiných oborů (např. v ekonomice, medicíně atd.) představuje každá doktrína souhrn, systém či soustavu konkrétních, obecně či jen pro určitou část společnosti platných a direktivních zásad pro praktickou realizaci závěrů, principů a pouček teorie — tedy pro praktickou činnost lidí v určitém oboru nebo oblasti. Vojenská doktrína představuje tedy stejný systém či souhrn jmenovaných činitelů, vyvěrající z vojenské vědy při přípravě a vedení ozbrojeného zápasu.

Objektivní existence socialistické vojenské doktríny, nezávislá na tom, zda k jejímu označení bylo či nebylo použito termínu doktrína, není ovšem důvod k její nezměnitelnosti. Neznamená to, že je jednou provždy dána a že není potřeba ji měnit buď postupně nebo od základu. Naopak. Společenská potřeba současné socialistické vojenské doktríny a v důsledku toho i stanovení jejich současných charakteristických rysů v nových podmínkách — to zákonitě vyplynulo z kvantitativních změn v poměru sil ve světě, z nové kvality charakteru a podmínek ozbrojeného zápasu, vyvolaných především jadernými raketovými zbraněmi a z celé řady dalších potřeb, které z těchto základních aspektů vyplývají.

K některým základním aspektům zkoumání vzájemných vztahů mezi vojenskou doktrínou a vojenskou vědou

Ke zkoumání vzájemných vztahů mezi vojenskou doktrínou a vojenskou vědou přistupují autoři různě. Aplikují různá hlediska a kritéria vzájemného srovnávání a zcela zákonitě z těchto rozborů vyvozují i různé závěry. Po stránce obsahové i metodické jsou si velmi blízké články generála Vitanovského a plukovníka Larionova.

Oba autoři začínají objasněním definic pojmu „vojenská věda“ a „vojenská doktrína“ a na tomto základě, který obráží správný vědecký přístup ke zkoumání určitého problému, přecházejí k vyvozování poznatků a závěrů v otázkách např.: vztah vojenské vědy a doktríny vzhledem k „nadřazenosti“, rozbor zdrojů vojenské vědy a doktríny, sféry jejich zájmů a pů-

sobnosti, místo a úloha subjektivních a objektivních faktorů, dělení vojenské vědy a vojenské doktríny atd.

Velkým počtem aspektů a kritérií, složitostí a rozsáhlostí každého z těchto problémů na jedné straně a omezenými možnostmi jednoho článku na straně druhé, byli oba autoři nuceni v mnohých případech upustit od hlubších rozborů, které by daly nahlédnout hlouběji pod povrch někdy velmi kategoricky formulovaných závěrů; tím v podstatě značně omezili účinnější diskusi, která by šla „na kořen věci“.

Diskutovat ke všem problémům by bylo přinejmenším neskromné a zůstalo by na povrch problémů. Proto se zaměřím jen na

dvě otázky: k vzájemné podřízenosti či nadřízenosti vojenské doktríny a vědy a dále k základnímu poslání, funkci a úloze vojenské vědy na jedné straně a vojenské doktríny na straně druhé.

V souvislosti s otázkou nadřízenosti a podřízenosti vojenské vědy a vojenské doktríny uvádí generál Vitanovský dvě závažná tvrzení, která vytržena z kontextu si do značné míry protřečují. V úvodní části článku píše: "...Nově formulovaná vojenská doktrína, i když se opírá o nejnovější závěry vojenské vědy a je tudíž ve srovnání s dosud platnou vojenskou doktrínou stabilnější, přece jen za vojenskou vědou do určité míry zaostává... Vojenská věda stále předstihuje vojenskou doktrínu...". Potud lze plně souhlasit. Generál Vitanovský pokračuje takto: "...Ovšem i empirické vypracování nové vojenské doktríny může předstihnout v určité etapě vojenskou vědu, která se příliš drží svých konzervativních názorů...". Tento stav charakterizuje autor sice jako výjimku, ale přesto výrazně uzavírá tento aspekt závěrem: "Obvykle věda udává, nebo alespoň by měla udávat doktríně směr".

Z uvedených výňatků probleskuje určitá tendence k zeslabování významu vojenské vědy ve vztahu k doktríně. Jakéhosi vrcholu dosahuje tato tendence v místech, kde autor dochází k závěru, že "...Vojenská věda získává u doktríny řídící pokyny, koncentruje je ve vlastním úsilí k teoretickému řešení a zdůvodnění hlavních úkolů budování armády v rámci platné doktríny. Pokroková doktrína tím nutí vědu, aby... atd."

U tohoto momentu se pozastavím. Není totiž zcela jasné, jak může vojenská doktrína udávat vojenské vědě směr, dávat jí řídící pokyny — vycházíme-li z definice doktríny, kterou generál Vitanovský uvádí v tom smyslu, že vojenská doktrína jsou vědecky zdůvodněné a podložené pokyny...

Kde tedy získala vojenská doktrína tyto vědecky zdůvodněné pokyny? Kdo je pro ni vypracoval? Nebo snad vojenská věda si staví tyto řídící pokyny prostřednictvím doktríny?

Vztah vojenské vědy k doktríně je v tomto směru daleko složitější.

Dříve než dále proberu tento určitý rozpor, všimněme si, jak se na daný problém dívá plukovník Larionov. Speciálně v otázce „kdo koho táhne vpřed“ dospívá k závěru, že rozhodující úloha připadá vojenské vědě. Doslova uvádí: „Některí autoři

hledají rozdíl mezi doktrínou a vědou v jejich vzájemné podřízenosti, přičemž se dopouštějí zcela nutně závažné metodické chyby.“ Ve svém článku dokumentuje tento poznatek na práci generála Kozlova, uveřejněné v časopise „Kommunist vooruženných sil“ čis. 5/64, a říká: "...v určité míře se této chyby nevyvaroval ani generál Kozlov, který tvrdí, že věda dostává od doktríny řídící, usměrňující pokyny a že doktrína tím nutí vědu hledět do budoucna — vpřed.“ A dále pak k tomu dodává: "...Vojenská věda, je-li konečně řeč o tvůrčí vědě, hledí vpřed a dělá perspektivní prognózy i bez usměrňujících pokynů doktríny. V tom je totiž skryt její význam, přínos a konečně i samotná hodnota a opodstatněnost její existence".

Z uvedeného vyplývá, že určitě metodické chyby se podle plukovníka Larionova dopouští i generál Vitanovský. Bude proto prospěšné ukázat, v čem jsou pravděpodobně základní příčiny názorové rozdílnosti. Z toho pak bude snad zřejmé, který z autorů se přibližuje více pravdě.

Kořen rozdílnosti je, podle mého názoru, již v pojetí definice předmětu a obsahu vojenské vědy, kterou oba autoři uvádějí v úvodu svých článků společně s pokusem o definování vojenské doktríny. Držme se přesně toho, co oba autoři píší. Generál Vitanovský vychází z této definice vojenské vědy: "...Vojenská věda zkoumá zákonitosti vojenských jevů, jejich příčiny a následky, závislosti výsledků bojové činnosti na prostředcích ozbrojeného boje a podmínky, ve kterých ji vedeme. Na základě odhalení objektivních zákonitostí ozbrojeného boje navrhuje nejúčinnější způsoby budování ozbrojených sil, vytvoření nejnutnějších podmínek k úspěšnému vedení války, jejich způsobů a formy vedení války v celku...".

Plukovník Larionov definuje vědu takto: "...Vojenská věda je systém znalostí o zákonitostech ozbrojeného zápasu, který vypracovává vědecká doporučení pro přípravu a vedení války a pro výstavbu ozbrojených sil. Její závěry vycházejí z politických cílů války, z výsledků zkoumání zkušeností z historie, z charakteru a perspektivy vývoje současných prostředků vedení ozbrojeného zápasu...".

Uvedené definice vojenské vědy, i když se formulačně liší, v podstatě se nerozdílejí s řadou dalších definic, které můžeme najít v jiných materiálech. Jsou to tradiční definice, které postrádají určitý prvek „soudobosti“. Používám pojem

Obecná teorie vojenské vědy

Podplukovník Zdeněk Hradecký, CSc.

„soudobost“ proto, aby vynikl právě onen nový moment v pojmání vědy vůbec. Opak soudobosti — „tradičnost“ — v chápání vojenské vědy je zakotvena totiž ve většině definic a má zákonitě punc procesu rozvoje vojenské vědy do nedávné doby — tedy do doby, kdy se tato rozvíjela v podstatě výhradně na základě vyhodnocování a vědeckých analýz historických faktů. Zdrojem nejzávažnějších závěrů a poznatků vojenské vědy byla zpočátku výhradně a později z velké části, empirie. Tento vývoj vojenské vědy byl v historii zcela zákonitý a vojenská věda byla v jádru věda historická.

Je proto pochopitelné, že při zachování tohoto základního charakteristického rysu vojenské vědy i v současné době — tedy i v její současné definici — eventuálně v chápání její úlohy, a stejně tak při zkoumání jejího vztahu k vojenské doktríně, lze dojít k závěru, že „vojenská věda se převážně zabývá zkoumáním zkušeností z historie“ a vojenská doktrína svým způsobem „hledí do budoucnosti“. A toto tvrzení není daleko tomu, abychom přiznali oprávněnost závěru, že vojenská doktrína předbílá svými názory vojenskou vědu, a že vypracovává pro vojenskou vědu určité řídící pokyny, eventuálně že ji „táhne vpřed“.

Oba autoři vycházejí v podstatě ze stejné definice vojenské vědy, ale v závěrech se liší. Generál Vitanovský přitom uvádí, že „... v současné době v důsledku velkých změn ve vojenství a nedostatku zkušeností z použití nejnovějších bojových prostředků nemohou být minulé války pro vojenskou vědu hlavním zdrojem závěrů...“ a dále „...současnými metodami výzkumu, studiem vojenské praxe, cvičení a manévru snaží se věda hlouběji analyzovat tendence rozvoje, více pohlíží kupředu a přesněji předvídat budoucnost.“

To je bezesporu významný poznatek, který má právě charakter onoho požadavku na „soudobost“ současné vojenské vědy.

Ze historie přestala být nejzákladnějším, eventuálně jediným zdrojem poznatků pro vojenskou vědu, je skutečnost, kterou nelze popít a která je objektivním důsledkem kvalitativních změn ve vojenství druhé poloviny dvacátého století.

Domnívám se však, že generál Vitanovský nevytěžil z tohoto správného poznatku to podstatné — totiž to, že tento nový aspekt „soudobosti“ vojenské vědy — nutnosti její modernizace využíváním moderních, exaktních vědeckých metod zkou-

mání, nutností vědeckého zdůvodňování hypotézy koncepcí rozvoje ozbrojených sil a ekonomiky státu — by se měl promítnout i do vymezení předmětu a obsahu vojenské vědy, do její definice a zákonitě i do oblasti vztahů mezi vojenskou vědou a vojenskou doktrínou.

Tento poznatek generál Vitanovský konstatuje bez hlubší souvislosti a v důsledku toho dochází k závěru, že vojenská doktrína „táhne vojenskou vědu vpřed“ a že „vojenská věda získává u vojenské doktríny řídící pokyny“.

Plukovník Larionov, který nikterak nezduřazuje, že vojenská věda již nemůže vystačit s historickými metodami zkoumání, dochází však k opačnému, správnému názoru na vztah vojenské vědy a vojenské doktríny.

Lze si to vysvětlit snad tak, že „soudobost“ eventuálně „modernizace“ vojenské vědy především v oblasti vědeckých metod zkoumání je pro plukovníka Larionova samozřejmostí, protože hovoří o „tvůrčí vědě“ a o vědě, která je schopna dělat „vědecké prognózy“ z pozice své vlastní existence, jako moderní soudobé vědy, zabývající se předmětem svého zkoumání nikoliv z hlediska historie, ale především z hlediska současného stavu a perspektivy jeho vývoje.

Zcela jasně vymezení místa a úlohy vojenské vědy vůči doktríně plukovníka Larionova pokládám za správné a plně se s ním ztotožňuji. Je výrazem základního významu a poslání každé vědy i vojenské vědy, jako vědy moderní a soudobé, která v důsledku objektivních podmínek definitivně ztratila svůj charakter vědy historické. Tím ovšem nemám v úmyslu zcela negovat tu okolnost, že v řadě aspektů hrají ve vojenské vědě důležitou roli zkušenosti, nikoliv však rozhodující.

Vědu, její rozvoj, směry zkoumání — především pak v oblasti základního výzkumu — nelze „sešněrovat“ do rámce vyhraněného určitou doktrínou, nelze ji omezovat. Jakékoli „usměrňující pokyny“ jsou nutně určitým omezováním. Na druhé straně je pravda, že věda se nerozvíjí bez cíle, pro sebe, bez určitého vymezení sféry její působnosti a oblasti zkoumání. Toto omezení není dáno doktrínou, ale předmětem jejího zkoumání, stupněm poznání, tendencí vývoje a v závislosti na existenci a stavu rozpracovanosti vědeckých metod zkoumání ostatních integrujících, hraničních či pozemních vědních disciplín.

Vojenská věda spadá do sféry společenských věd, které jsou charakteristické

tím, že jejich předmět zkoumání se vyvíjí relativně rychleji, než u řady věd mimo společenskou sféru. V důsledku toho jsme svědky procesu vzájemného prolínání se a průniku různých vědních oborů a disciplín, především v oblasti využívání progresivních metod vědeckého zkoumání, které umožňují exaktněji a podrobněji poznávat právě daný předmět zkoumání a stanovit daleko přesněji a perspektivněji tendenci jeho vývoje i způsoby chování. Předmět jedné vědy je zkoumán z pozic celé řady nových aspektů, novými účinnějšími metodami. Současný proces matematizace věd, využívání teorií i metod kybernetiky a operačního výzkumu jsou toho zcela přesvědčivým důkazem.

Závěrem k problematice vzájemných vztahů mezi vojenskou vědou a vojenskou doktrínou i v oblasti nadřazenosti či podřazenosti zdůrazňuji: **v případě, že uvažujeme o vojenské vědě jako o soudobé, moderní vědě — a to jediné ji opravňuje řadit se mezi vědy — pak její postavení k vojenské doktríně může a musí být jednoznačné: vojenská věda je nejen základem, ale i výchozím činitelem určujícím obsah vojenské doktríny.**

V dalším se zmíním o jednom z dalších aspektů vzájemných vztahů mezi vojenskou vědou a doktrínou, v souvislosti s jejich funkcí a základním posláním.

Generál Vitanovský uvádí na dvou místech dva závažné poznatky, které se ve své podstatě dotýkají vymezení funkce a poslání vojenské doktríny a tím i jejího vztahu k vojenské vědě. V souvislosti s otázkou určité deformace pojmu doktrína doslova uvádí: „... tento termín byl zavrhován a na základě některých názorů se vůbec nepoužíval. Za prvé se nelíbilo slovo doktrína a ztotožňovalo se s doktrínářstvím. Za druhé vše, co bylo správné jako doktrína ve vztahu k vojenské politice státu zkoumala vojenská věda nebo dokonce strategie.“

V souvislosti s rozdíly mezi vědou a doktrínou uvádí, že „... Doktrína se nezabývá výzkumem minulosti, ale výhradně výzkumem budoucnosti, minulostí se za ni zabývá vojenská věda...“

Posláním, funkcí a úkolem vojenské doktríny je zabývat se výzkumem budoucnosti — jak doslova uvádí „výhradně výzkumem budoucnosti“.

Na první pohled je vše naprosto logické a správné a v hovorové řeči by tato formulace bezpochyby zůstala bez povšimnutí. Ovšem to, že se přičítá doktríně určitá výzkumná funkce, je velmi zá-

važné a je přitom otázka, zda je to správné. Z kategorického omezení sféry zkoumání vojenské vědy na minulost a sféry vojenské doktríny na budoucnost vyplývá nejen negace již zmíněné potřeby modernizace soudobé vojenské vědy, ale co je velmi závažné, povýšení doktríny na úroveň určité vědní oblasti či disciplíny. **Jestliže bychom totiž přiznali, že vojenská doktrína zkoumá otázky vojenství budoucnosti, pak ji vlastně vydělujeme určitý předmět zkoumání.** Aby tuto výzkumnou funkci mohla plnit, musela by pak mít i své metody zkoumání. Vojenská doktrína by pak měla všechny základní znaky vědního oboru či disciplíny. Tím by se dostávala vojenská doktrína ve vztahu k vojenské vědě na jednu úroveň — stály by vlastně „vedle sebe“. A vrátíme-li se k zmíněnému poznatku generála Knotka, který uvádí v souvislosti s „likvidací“ pojmu vojenská doktrína, je plně oprávněné jeho tvrzení: „V důsledku toho, že se v některých případech snaží autoři stavět vojenskou vědu a doktrínu „vedle sebe na stejnou úroveň“ a hledat mezi nimi rozdíly, dochází zákonitě k nesprávnému směřování jejich obsahu, k zdánlivě duplicitě jejich úkolů, vzájemnému zaměňování jejich společenské funkce a v konečném výsledku namnoze k zatemnění těch pohledů na teoretické otázky vojenství, které doposud byly jasné.“

„Povýšovat“ vojenskou doktrínu na úroveň vědy tím, že jí přičkneme výzkumnou funkci — čili úkol zkoumat — je neopodstatněné a nesprávné. Jakýkoli výklad pojmu doktrína nedovoluje, aby doktrína byla považována za vědní oblast, která by zkoumala určitou část objektivní reality a vědeckým bádáním rozpracovávala poznatky. Jakákoli, tedy i vojenská doktrína, je a zůstane vždy jen určitým systémem přijatých názorů — tedy určitým učením — jak gen. Vitanovský říká „... jednotným systémem státních názorů a ustanovení...“, který má celostátní, v zásadě i koaliční a zákonu podobný, závažný charakter. A jestliže tento výklad doktríny vezmeme za základ, pak je zřejmé, že **doktrína nic nezkoumá, protože k tomu nemá „nástroje a prostředky“ a není to ani jejím posláním a funkcí.**

V tom je také podstata rozdílu mezi doktrínou a vojenskou vědou. Jako argument proti neobstojí ani tvrzení, že vojenská doktrína se přece rozvíjí, že není ztrnulá. Ano i doktrína, aby nebyla brzdou rozvoje, se zdokonaluje — vyvíjí, ale není to proces probíhající na podstatě

uzavřeného systému. Zdokonalování, eventuálně změna doktríny je výsledkem působení vnějších, mimo doktrínu existujících činitelů. Doktrína, která nemá prostředky a tedy ani možnost zkoumat současnou praxi nebo její perspektivy, nemůže se tedy ani v soulase se změnami této praxe a s tendencemi jejího rozvoje měnit. K tomu, aby nebyla trvalou brzdou rozvoje praxe vojenství, se však musí přizpůsobovat — ale na základě doporučení, která pro ni vypracovává vojenská věda — tedy disciplína, která má „vše“ k tomu, aby vědecky zkoumala daný předmět.

V tomto smyslu je třeba chápat základní vztah mezi vojenskou vědou a vojenskou doktrínou. Bylo by to možné formulovat tak, že **vojenská věda a vojenská doktrína nestojí vzhledem k svému poslání, funkci a úloze „vedle sebe“ tím, že by obě „zkoumaly“, ale že se řadí v dialektické jednotě a závislosti „za sebou“.** Socialistická vojenská věda přitom zkoumá obecné zákony ozbrojeného zápasu a výsledky zkoumání využívá tak, že je formuluje do teoretických závěrů, principů a pouček pro praktickou činnost vojsk. V tomto stadiu se těchto závěrů ujmá **socialistická vojenská doktrína, která je** direktivními směnicemi, v nařizovací, závazné formě dovádí a promítá do konkrétní praxe státu a jeho ozbrojených sil v jejich výstavbě a přípravě k vedení ozbrojeného zápasu v daných konkrétních podmínkách výstavby.

Jedním z dalších problémů, které jsou jednoznačně určeny, je **vztah vojenské doktríny k teorii a praxi vojenství.**

Základem poznání, rozvoje a pokroku je dialektická jednotka teorie a praxe — praxe, jako součásti objektivní reality a teorie jeho výsledků vědeckého rozboru dané objektivní reality, sledování určitého vývoje reality a s využitím vědeckých metod zkoumání stanovení vědecky podložených hypotéz dalšího jejího vývojového pohybu — tedy dalšího vývoje dané reality na základě jejího hlubšího poznání. Adoptivní regulační systém praxe — teorie — praxe je všeobecně znám a je metodologickým základem rozvoje každé vědy.

Je-li však toto schéma dialektické jednoty teorie a praxe platné v oblasti vojenské vědy, kde je zřejmé, co je praxe a co teorie, pak je nutno vymezit v tomto systému přesné místo a úlohu vojenské doktríny.

Nebylo by správné a opodstatněné tvzení, že vojenská doktrína je určitým modelem praxe. Výjimečně snad ve velmi

omezeném období — v momentě přijetí nové doktríny. Jsou-li totiž určitým formálním výrazem doktríny řady a předpisy, dopouštěli bychom se značné nepřesnosti, kdybychom tvrdili, že tyto jsou s to zobrazit skutečnou, stávající praxi. Praxe vojenství, jako předmět zkoumání vojenské vědy se totiž neustále vyvíjí — mění. Lze tedy exaktně hovořit jen o tom, že doktrína je zobrazením praxe jen v určitém časově omezeném období. Čím delší trvání má daná doktrína, tím se od praxe vzdaluje. Proto v soulase s tempem rozvoje vlastní praxe (tedy předmětu zkoumání vojenské vědy) schopností vojenské vědy včas a v potřebné míře dát potřebné doporučení a v soulase s ekonomickými možnostmi státu či koalice, se postupně nebo naráz mění vojenská doktrína.

Tyto okolnosti ovšem mají i zásadní význam v souvislosti s výše již zmíněným vztahem vojenské doktríny k vojenské vědě, formulovaném generálem Vitanovským tak, že vojenská doktrína poskytuje vojenské vědě určité řídící — usměrňující pokyny.

Kritérium rozvoje vědy je rozvoj předmětu zkoumání — čili rozvoj vlastní praxe vojenství a všech činitelů tento rozvoj ovlivňujících, včetně politiky, techniky, myšlení lidí atd. Proto pokud lze hovořit o nějakém usměrňování vědy, zaměření jejího úsilí v té či oné etapě, pak tato usměrňování vycházejí jediné z vlastní praxe — čili z poznání závažných změn v praxi a z jejich důsledků. Je proto problematické tvrdit i to, že když ne v zásadě a vždy, tedy alespoň v určitých etapách je vojenská doktrína jakýmsi regulátorem rozvoje vojenské vědy — že ji usměrňuje ve výběru úkolů a směrů zkoumání. Žádná věda ve svém rozvoji, eventuálně ve volbě hlavních úkolů a oblastí zkoumání nemůže jednoznačně vázat na určitý systém názorů, které neřídka mají i mnoho subjektivních prvků. Bezesporu k nim v dílčích oblastech a při řešení některých dílčích úkolů přilhlíží, zvláště tam, kde pomáhá řešit neodkladné úkoly pro okamžitou potřebu praxe. Ovšem každá věda v zásadě musí vycházet a vychází ze svých vědeckých poznatků a závěrů, eventuálně z poznatků získaných jinými vědami, vědními obory či disciplínami, které přímo či nepřímo zkoumají určitou část či součást předmětů zkoumání dané vědy. Každá věda v podstatě vychází z praxe a opět se k praxi vrací — tím je též řečeno její významové místo v celkovém společenském rozvoji.

Proto s jednoznačným tvrzením jak generála Vitanovského, tak plukovníka Larionova — že v etapě formování vojenské doktríny má určitou vedoucí úlohu vojenská věda, kdežto v období existence dané doktríny čerpá vojenská věda z doktríny určité usměrňující pokyny — nelze v plné míře souhlasit.

Nesporné je, že vojenská doktrína má, lapidárně řečeno, blíže k praxi než vojenská věda; ovšem ne z hlediska zkoumání této praxe, ale vzhledem ke konkrétním podmínkám a situaci dané koalice či státu. Na druhé straně však by nebylo správné se domnívat, že vojenská věda tyto konkrétní podmínky a situace pomůže — že tedy je „věda pro vědu“. Oblast zkoumání vojenské vědy je jistě podstatně širší než obsah vojenské doktríny — má obecnější

charakter a neprodukuje zákony a nařízení; to je záležitost doktríny. Podstatné je však to, že i když u vědy i doktríny často používáme označení, že jde o „systém názorů“, pak v případě vojenské vědy má tento systém skutečně charakter nově definovaného pojmu „systém“, který má velmi blízko a mnoho společného s kybernetickým pojetím složitého dynamického systému, kdežto v případě vojenské doktríny jde o tradiční pojetí systému jako něčeho, „co je uspořádáno a co má určitou systematickosti“. Věda je skutečně složitý a především dynamický systém, ve kterém transformace probíhají nepřetržitě. O doktríně se to tvrdit nedá — spíše naopak — v ní je dynamičnost zprostředkovaná záležitost.

Základní příčiny nejasností v otázkách vzájemných vztahů mezi vojenskou vědou a vojenskou doktrínou

První hlavní příčina nejasností a růzností názorů na předmět, obsah, poslání a funkci vojenské doktríny a v souvislosti s tím i na její vztah k vojenské vědě je bezesporu již zmíněná „nášlíná negace“ existence vojenské doktríny jako takové a určitá „profanace“ pojmu doktrína. Pro každého vědeckého pracovníka je to zcela zákonitě negativní moment, který do značné míry zkresluje přesnost formulace a vyvozování poznatků a závěrů.

To, že neexistuje nový terminologický slovník, který by přesně definoval pojmový aparát vojenské vědy a vojenství vůbec — a v rámci toho i pojem vojenská doktrína — je jen potvrzením toho, že kvalitativní změny ve vojenství byly a jsou natolik pronikavé, že ani **základní nástroj vojenské vědy není dosud konstituován a sjednocen.**

Druhá příčina, kterou pokládám za podstatně důležitější, je skutečnost, že při rozbořích základních vojenskoteoretických otázek, mezi něž se nutně řadí i otázka vztahu vojenské vědy a vojenské doktríny, **není dostatečně hluboce pochopen a hlavně brán v úvahu charakter současné etapy rozvoje socialistické vojenské vědy.**

V plné míře není respektován fakt, že **socialistická vojenská věda existuje teprve necelé půl století, a že v současné době prodává hluboké proměny a přetváření svého obsahu,** které jsou důsledkem kvalitativních změn v charakteru a podmínkách ozbrojeného zápasu, a které nejsou zdaleka ukončeny a plně vyhodnoceny.

Proto zcela zákonitě **nejdou otázky předmětu, obsahu a členění vojenské vědy v současné době definitivní, vyzrálé a stabilní.** Nedávné diskuse na stránkách vojenských časopisů to plně potvrdily a nelze je ani dodnes považovat za uzavřené.

Nelze proto ani „současnou klasifikaci“ a definici předmětu, obsahu a metod vojenské vědy chápat dogmaticky a ustrnule — **především pak ne jen z hlediska tradice.** Proces integrace a společně s ním i diferenciací věd se plně dotýká i vojenské vědy a vzhledem k původním jevům tohoto procesu je třeba vidět i vojenskou vědu v novém, moderním, soudobém světle.

A to vše se promítá i do oblasti zkoumání vztahu mezi vojenskou vědou a vojenskou doktrínou.

Třetí příčinou, která se neprojevuje jen v dané úzké oblasti vojenskoteoretické práce, ale na daleko širší platformě, je **nedocenení účinnosti obecně teoretické práce.** Obsáhlost, závažnost a vysoká náročnost nových úkolů je ve značném protikladu s existující vojenskovědeckou základnou, s jednostranným zaměřením vojenských vysokých škol převážně na otázky výuky v souladu s existující doktrínou, a v nedoceňování vojenskovědecké teoretické výzkumné práce; v nemalé míře i v protikladu se zájmem a zaměřením širšího okruhu příslušníků velitelského sboru naší armády k aktuálním vojenskoteoretickým problémům.